

№ 2

«INSON KAPITALI VA
IJTIMOIY RIVOJLANISH»

«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»

ISSN: 3030-3672

Google
scholar

Volume 2, Issue 2, 2021

Samarqand_2021

SCAN ME

**ЎЗБЕКИСТОН РЕСПУБЛИКАСИ ОЛИЙ ВА ЎРТА
МАХСУС ТАЪЛИМ ВАЗИРЛИГИ
ШАРОФ РАШИДОВ НОМИДАГИ САМАРҚАНД
ДАВЛАТ УНИВЕРСИТЕТИ**

II СОН

**Инсон капитали ва ижтимоий ривожланиш
журнали**

Journal Human capital and social development

**Журнал Человеческий капитал и социальное
развитие**

**«ИНСОН КАПИТАЛИ ВА ИЖТИМОЙ РИВОЖЛАНИШ»
«HUMAN CAPITAL AND SOCIAL DEVELOPMENT»
«ЧЕЛОВЕЧЕСКИЙ КАПИТАЛ И СОЦИАЛЬНОЕ РАЗВИТИЕ»
ЖУРНАЛИ**

Бош муҳаррир: т.ф.д., проф. Халмурадов Рустам Ибрагимович

Бош муҳаррир ўринбосари: ф-м.ф.н., доц. Хушвақтов Ҳаким

Абдилҳақович

Котиб: и.ф.н., доц. Усманова Дилафруз Каршиевна

Техник муҳаррир: PhD, доц. Насимов Икром Хусанович

ТАҲРИРИЯТ КЕНГАШИ

ЎзФА академиги, и.ф.д., проф. Абдурахмонов Қаландар Ходжаевич

ЎзФА академиги, и.ф.д., проф. Гуломов Саидахрор Саидахмедович

и.ф.д., проф. Нехода Евгения Владимировна (Россия)

и.ф.д., проф. Зенченко Светлана Вячеславовна (Россия)

и.ф.д., проф. Недоспасова Ольга Павловна (Россия)

PhD, professor Ian Patterson (Австралия)

PhD, associate professor Slawomir J. Wroblewski (Польша)

и.ф.д., проф. Холмўминов Шайзоқ Рахматович

и.ф.д., проф. Пардаев Мамаюнус Қаршибоевич

и.ф.д., проф. Мухаммедов Мурод Мухаммедович

и.ф.д., проф. Мирзаев Кулмамат Жонузокович

и.ф.д., проф. Сафаров Баходир Шахриёрович

и.ф.д., проф. Хомитов Комил Зоитович

и.ф.д., проф. Бобаназарова Жамила Холмурадовна

и.ф.д., проф. Насимов Дилмурод Абдуллоевич

и.ф.н., проф. Асланова Дилбар Хасановна

PhD, доц. Джуракулов Шохрух Давронович

и.ф.н., доц. Кривокора Евгения Ивановна (Россия)

и.ф.н., доц. Юлдашев Шамсиддин Қиёмиддинович

и.ф.н., доц. Низамов Ахтам Нуъмонович

и.ф.н., доц. Бозоров Бердимурод Улуғмуродович

и.ф.н., доц. Бобоқулов Баҳромкул Маматкулович

ИНСОН КАПИТАЛИНИ БАҲОЛАШ ВА РИВОЖЛАНТИРИШ МУАММОЛАРИ

Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институти профессори, и.ф.д.

Ҳилола Нематовна Очилова – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис институти
“Менежмент” кафедраси ўқитувчиси

Меҳрангиз Олимовна Мамаюнусова – Самарқанд иқтисодиёт ва сервис
институти таянч докторанти

Аннотация. Мақолада асосий эътибор инсон капиталини баҳолаш ва ривожлантириш муаммолари ва уларни мамлакатимизда ҳал қилиш йўллари қаратилган. Унда инсон капиталининг Жаҳон банки бўйича аниқланадиган кўрсаткичлари, бевосита таълим (таълимнинг давомийлиги, таълим натижалари (билим даражаси), сифатли таълим олиш давомийлиги) ва соғлиқни сақлаш (янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимоли, вояга етган болаларнинг яшаб қолиш даражаси, соғлом ўсиш (нуқсонсиз ривожланаётган болалар улуши) билан боғлиқ жиҳатларига алоҳида аҳамият берилган. Таълим билан боғлиқ учта ва соғлиқни сақлаш билан боғлиқ яна учта кўрсаткичларга қисқача изоҳ берилган.

Калит сўзлар. инсон капитали, таълим, бошланғич таълим, олий таълим, соғлиқни сақлаш, таълимнинг давомийлиги, таълим натижалари, ўқувчининг билим даражаси, сифатли таълим, вояга етган болалар, болаларнинг яшаб қолиш даражаси, соғлом ўсиш, нуқсонсиз ривожланиш.

Аннотация. В статье рассматриваются проблемы оценки и развития человеческого капитала и пути их решения в нашей стране. Он включает показатели человеческого капитала, определяемые Всемирным банком, прямого образования (продолжительность обучения, результаты обучения (уровень знаний), продолжительность качественного образования) и здоровья (вероятность выживания новорожденного до 5 лет, выживаемость взрослых, здоровый рост (доля детей с отклонениями в развитии)). Были кратко объяснены три показателя, связанные с образованием, и еще три, связанные со здоровьем.

Ключевые слова. человеческий капитал, образование, начальное образование, высшее образование, здоровье, продолжительность обучения, результаты обучения, уровень знаний учащихся, качественное образование, взрослые дети, детская выживаемость, здоровый рост, безупречное развитие.

Abstract. The article deals with the problems of assessing and developing human capital and ways to solve them in our country. It includes indicators of human capital as defined by the World Bank, direct education (length of study, learning outcomes (level of knowledge), duration of quality education) and health

(probability of survival of a newborn up to 5 years, adult survival, healthy growth (proportion of children with developmental disabilities) Three indicators related to education and three more related to health were briefly explained.

Keywords. human capital, education, primary education, higher education, health, length of study, learning outcomes, students' level of knowledge, quality education, adult children, child survival, healthy growth, flawless development.

Кириш. XXI-аср билимлар асри, деб бежиз баҳоланган эмас. Чунки илғор технологияларга асосланган моддий капиталга мос уни бошқара оладиган интеллектуал капитал ҳам муҳим аҳамият касб этади. Чунки такомиллашган технологияларни яратувчиси ҳам, уларни эксплуатация қилувчиси ҳам инсон. Ҳозирги жадал ривожланаётган даврда барча капиталлар, шу жумладан инсон капитали ҳам такомиллашган тарзда намоён бўлмоғи лозим. Зеро, ижтимоий соҳадаги барча ислохотларимизнинг пировард мақсади, аҳоли фаровонлигини ошириш, яшаш даражаси ва сифатини яхшилашга қаратилган. Бунга эришиш учун бугунги кунда камбағалликни қисқартириш ҳам кўп жиҳатдан таълим-тарбия тизимини ривожлантириш, унинг сифати ва самарадорлигини оширишга боғлиқ. Шу туфайли сифатли таълим – инсон капиталини ривожлантиришнинг ҳал қилувчи омили ҳисобланади.

Адабиётлар шарҳи. Инсон капитали масаласи бўйича мамлакатимизда ҳам турли олимлар шуғулланиб келмоқдалар. Булар жумласига Тошкенбаев У.Н., Абдурахманова Г.Қ., Рустамов Д.Ж., Қуронов М., Пардаев М.Қ., Бабаназарова С.А., Қўзиев З.Б., Усмонов Б.Ш., Қодиров М.Қ., Элтазаров Ж.Д., Жониев Ф., Амиркулов Ш.О., Акрамова Ш.Г. кабиларни¹ мисол келтириш мумкин. Муаллифларнинг ушбу асарларида инсон капиталининг моҳияти, мазмуни, шаклланиш босқичлари, уни такомиллаштириш бўйича тегишли омилар қараб чиқилган. Аммо инсон капиталини шакллантиришдаги омилар ва уларнинг бир-бири билан ўзаро боғлиқликлари етарли даражада очиб берилмаган. Шу туфайли мазкур ишнинг мавзуси бугунги кунда долзарб ҳисобланади.

Таҳлил ва натижалар. Бугунги кунда инновацион ва рақамли

¹ Ташкенбаев У.Н. Ўзбекистонда шахс ўз салоҳиятининг неча фоизидан фойдалана олиши ҳисоблаб чиқилди. // FacebookTwitterTelegram 21:53 / 18.10.2020 13199., Абдурахманова Г.Қ., Рустамов Д.Ж. “Инсон капиталини рақамли иктисодиёт асосида ривожлантириш йўналишлари”. Монография. – Beau Bassin: “GlobeEdit” Publisher, 2020. – 127 б., Муҳаммаджон ҚУРОНОВ, Инсон капитали мактабда яратилади. // <http://marifat.uz/marifat/ruknlar/rasmiy/> 1486.htm., Усмонов Б.Ш., Қодиров М.Қ., Элтазаров Ж.Д. Инсон капиталининг шаклланишида таълим ва илм-фаннинг роли (илмий-оммабоп рисола). – Самарқанд: СамДУ, 2015. – 83 Б., Жониев Ф. Инсон капитали ва миллий қадриятлар. <https://zamin.uz/hayot-tarzi/11291-inson-kapitali-va-milliy-adriyatlar.html>., Амиркулов Ш.О. Инсон капитали: шаклланиши ва ривожланиши. Инновацион технологиялар/Innovative technologies. – 2020 йил 2-сон. – 87-92 бетлар, . Инсон капитали: моҳияти ва уни ўрганишга ёндашувлар. Иктисод ва Молия / Экономика и Финансы № 10, 2011 Журнал. – 53-57 бетлар. Пардаев М.Қ., Бабаназарова С.А., Қўзиев З.Б., Очилова Х.Н. Таълим хизматлари ва уларнинг самарадорлигини ошириш масалалари. Монография. – Т.: Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи, - 2020. – 260 бет.

иқтисодиётнинг шаклланиш ва ривожланиш босқичида инсон капиталини такомиллаштириш, унинг даражасини баҳолаш масалалари ўта долзарб тус олди. Инсон капитали тўғрисида аниқ хулосага эга бўлиш учун, ушбу категорияни баҳолаш йўлларини ўрганишдан бошлаш мақсадга мувофиқ. Бу борада бир қанча илмий тадқиқотлар олиб борилмоқда. Барча фикрларни жамлаб, Жаҳон банкининг бу борадаги фикрларига алоҳида аҳамият беришни мақсадга мувофиқ, деб топдик. Чунки, ушбу ташкилот инсон капитали индексини эълон қиладиган халқаро миқёсдаги ташкилот ҳисобланади. Инсон капиталини ифодаловчи кўрсаткичлар тизимида Жаҳон банки маълумотларига кўра қуйидаги 6 та кўрсаткич киради:

таълимнинг давомийлиги;

таълим натижалари (билим даражаси);

сифатли таълим олиш давомийлиги;

янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимоли;

вояга етган болаларнинг яшаб қолиш даражаси;

соғлом ўсиш (нуқсонсиз ривожланаётган болалар улуши)².

Ушбу кўрсаткичлар асосида инсон капиталидан фойдаланиш даражаси аниқланади. Жаҳон банки дунё мамлакатларининг 2020 йил учун (2020 йил сентябрь ҳолатига) инсон капитали индексини эълон қилган эди. Унда Ўзбекистон ҳам илк бор қатнашиб, юқоридаги мақолада келтирилишича, 62 фоизлик натижа қайд этилган.

Юқоридагилардан кўриниб турибдики, инсон капиталининг ривожланишида асосан таълим ва соғлиқни сақлаш соҳаси муҳим роль ўйнаётган экан. Чунки янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимоли, вояга етган болаларнинг яшаб қолиш даражаси ва соғлом ўсиш (нуқсонсиз ривожланаётган болалар улуши)нинг ҳолати бевосита соғлиқни сақлаш соҳасига боғлиқ бўлса, қолган учта кўрсаткичи, яъни таълимнинг давомийлиги, таълим натижалари (билим даражаси) ва сифатли таълим олиш давомийлиги бевосита таълим соҳаси билан боғлиқдир. Демак, Жаҳон банки маълумотларига кўра инсон капиталини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими иккита йирик гуруҳга бўлинади (1-расм).

1-расм. Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи

² Улуғбек Ташкенбаев. Ўзбекистонда шахс ўз салоҳиятининг неча фоизидан фойдалана олиши ҳисоблаб чиқилди.// <https://kun.uz/news/2020/10/18/ozbekistonda-shaxs-oz-salohiyatining-necha-foizidan-foydalana-olishi-hisoblab-chiqildi>

кўрсаткичлар гуруҳлари

Мамлакатимизда таълим соҳасига алоҳида аҳамият берилмоқда. Хусусан, Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 28 январда қабул қилинган “Интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” қарорида “интеллектуал мулк соҳасига оид фанларни кадрлар тайёрлаш тизимига жорий этишнинг биринчи босқичида, 2021/2022 ўқув йилидан бошлаб олий таълим ташкилотларида, хусусан, ишлаб чиқариш ва техник, қишлоқ ва сув хўжалиги соҳаларидаги таълим йўналишларида илғор хорижий тажриба асосида ҳамда ёш авлод орасида ижодкорларнинг меҳнатига бўлган ҳурмат ҳиссини шакллантиришга қаратилган интеллектуал мулк фанлари жорий этилади ва улар бўйича ўтказиладиган машғулотларда соҳада фаолият олиб боровчи амалиётчилар иштирок этиши таъминланади”³³, деб белгиланган. Чунки таълимнинг асосий натижадорлиги интеллектуал мулкда ўзифодасини топади.

Таълим тизими билан боғлиқ кўрсаткичлар инсон капиталининг шаклланишида муҳим аҳамиятга эга. Бунинг учун барча таълим тизимига кирувчи таълим ташкилотларини ривожлантириш ва фаолиятини такомиллаштириш мақсадга мувофиқ. Аммо шуни эътироф этиш керакки, мактаб таълими ҳам маълум маънода изга тушгунча жуда кўп англашилмовчиликларни бошидан кечирди ва бу ҳозиргача давом этиб келмоқда. Иттифоқ пайтида охириги йилларда 10 йиллик мажбурий таълим жорий қилинган эди. Сўнгра 1995 йилдан бошлаб 11 йилликка ўтилди. Мустақилликнинг биринчи йилларида 11 йиллик мажбурий таълим давом этди. Ушбу мактаб таълими асосан болаларни олий ўқув юртига киришга тайёрлар эди. Аммо олий ўқув юртига уларнинг бир қисмигина кирар эди. Қолганлари ўз йўлини топгунча яна бир қанча касбий таълимларни ҳам қўшимча эгаллашларига тўғри келарди.

Ушбу камчиликларни бартараф қилиш мақсадида мамлакатимизда мактаб таълими иккига бўлинди. 9-синфгача мажбурий таълим, ва 10-11 синф ўрнига касбий таълим жорий қилинди. Энди, касбий таълимни битирганлар ҳаётга тайёр бўлиб, бемалол бирор касб билан шуғулланадиган бўлиши керак эди. Ўқишни давом эттиришга мўлжалланган ўқувчилар академик лицейларда ўқитилди. Аммо бу таълим дастури кўзланган мақсадга эришиш имконини бермади. Чунки касбга ўқитилган ўқувчиларни ишга жойлаштириш муаммоси келиб чиқди. Амалиёт билан ўқув жараёнининг бир-бири билан мувофиқлиги таъминланмади. Натижада таълим жараёнини яна ислоҳ қилишга тўғри келди. Натижада 2017 йилдан бошлаб яна 11 йиллик мажбурий таълим жорий қилинди.

Хуллас, эндиликда ёшларни билимли ва малакали этиб тарбиялаш,

³³ Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 28 январда қабул қилинган “Интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори.

уларни жаҳон тараққиётига мос мутахассислар этиб тайёрлаш мақсадида таълим тизими нафақат сон, балки сифат жиҳатидан ҳам изчил ривожлантирилмоқда. Буни биринчи галда олий таълим соҳасидаги дастлабки ислохотларда ҳам кўриш мумкин. Бунда олий таълимга кирувчиларнинг қамровини ошириш, институт ва университетларнинг молиявий ҳолатини яхшилаш мақсадида, уларга молиявий мустақилликни бериш, профессор-ўқитувчиларни моддий қўллаб-қувватлашнинг турли усуллари жорий қилиш масалаларига қаратилган тадбирлар жорий қилинмоқда. Энди самарали ишлаган ўқитувчи ўзининг ойлик маошига қўшимча равишда, белгиланган миқдорда устама олиш имкониятига ҳам эга бўлди.

Ўзбекистон Республикаси Президенти Шавкат Мирзиёев раислигида 2021 йилнинг 16-июн куни олий таълим тизимидаги устувор вазифаларга бағишланган видеоселектор йиғилишида: “охирги 3 йилда олий таълим муассасалари сони 65 тадан 117 тага етди, қабул ўринлари 66 мингтадан 181 мингтага ошди. Уларнинг моддий-техник базаси мустаҳкамланди. Хорижий мамлакатлар билан қўшма таълим дастурлари доирасида 64 та янги касб бўйича мутахассислар тайёрлаш йўлга қўйилди. Профессор-ўқитувчиларнинг маоши ўртача 3,5 бараварга оширилди”⁴. Ушбу тадбирларнинг ҳаммаси таълим тизимини такомиллаштириш орқали таълим хизматлари сифати ва самарадорлигини оширишга қаратилган.

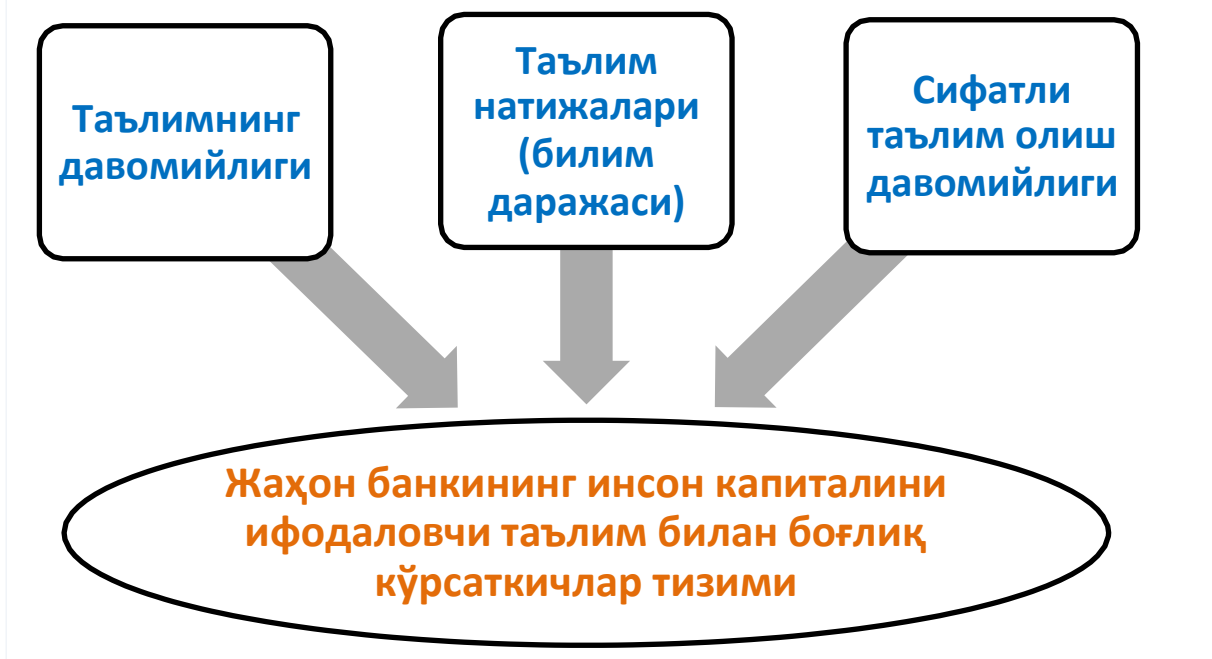
Ҳозирги пайтда дуал таълим тизими муҳим йўналишлардан бирига айланмоқда. Бу таълим тизимига аслида Германияда асос солинган. Ҳозирги кунда Европа Иттифоқининг бир қанча давлатларида жорий этилган ва бунинг қўлами кенгайиб бормоқда. Бизда ҳам биринчи бўлиб Тошкент тўқимачилик ва енгил саноат институтида давлат-хусусий шерикчилик тамойили асосида жорий қилинди. Бу институт билан ҳамкор сифатида Бухородаги “ВСТ Cluster” ва Қўйи Чирчиқ туманидаги “ТСТ Cluster” пахта-тўқимачилик кластерлари танлаб олинди. Ушбу таълим тизимининг афзалликлари мактабдан то докторантурагача бўлган босқични тўлиқ қамраб олади. Бунда таълим занжири “мактаб – коллеж – техникум – олий ўқув юрти” тизими ишлайди⁵. Муҳими кластер талабидан келиб чиқиб, таълимнинг барча бўғинида малакали кадрларни тайёрлаш йўлга қўйилади. Муҳим жиҳат, бу тизимда олий ўқув юрти кадрларни “ўз истагидан келиб чиқиб” тайёрламайди, балки амалиёт эҳтиёжига мослаштирилган ҳолда амалга оширади. Энди талаба-ўқувчилар нафақат назарий фанларни, балки назарий фанлар билан бирга амалиётни ҳам бирга қўшиб олиб боради. Бунда Германиядаги тажрибани қўллайдиган бўлсак, уч ойлик ўқиш ва уч ойлик иш тамойилига амал қилинади. Ушбу тизим мутахассисларнинг етуқлигини

⁴ Президент Шавкат Мирзиёев раислигида 2021 йил 16-июн куни олий таълим тизимидаги устувор вазифаларга бағишланган видеоселектор йиғилиши бўлиб ўтди.// Ҳукумат партали 16 Июн 20211457.

⁵ Иброҳимов И. Дуал таълим тизими.—“Халқ сўзи” газетаси. 229-сон. 2020 йил 30 октябрь – 1-2 бетлар.

таъминлаб, сифатли инсон капиталининг шаклланиши учун асос бўлади.

Жаҳон банкининг инсон капиталини баҳолашнинг таълим билан боғлиқ асосий шартлари қуйидагилардан иборат (2-расм).

2-расм. Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи таълим билан боғлиқ кўрсаткичлар тизими

Бугунги кунда инсон капиталининг асосий шартларидан бири бўлган **таълимнинг давомийлигини** таъминлашга ушбу тадбирлар катта туртки бўлади. Мактабгача таълим, бошланғич таълим, касбий таълим, олий таълим тизими каби таълимнинг барча босқичларида интеллектуал салоҳиятли, бугунги кун талабига тўлиқ жавоб берадиган замонавий рақобатбардош кадрларни тайёрлаш учун айнан таълимнинг давомийлигини таъминлашни тақозо қилади. Барча таълим соҳасида узлуксизлик таъминланиб келинади. Аммо олий таълим тизимида қамров ҳали анча паст. Президентимиз сайлов олди дастурида “Келгусида узлуксиз таълим тизими учун миллий ўқув дастурини жорий этиш, таълим сифатини ошириш ва рақобатбардош кадрлар тайёрлаш мақсадида қуйидаги масалалар доимий эътиборимиз марказида бўлади”⁶, деб таъкидлади. Эндиликда, мактабгача таълимдаги қамров даражаси ҳозирги 62 фоиздан камида 80 фоизга етказилади. Бунинг учун қўшимча равишда 7 мингдан зиёд янги боғча ташкил этилади. Шунингдек, 2024 йил якунига қадар 6 ёшли болалар мактабгача тайёрлов тизими билан тўлиқ қамраб олинади. Буларнинг ҳаммаси таълим давомийлигининг бошланиши ҳисобланади. Агар шу босқичда қамров қанча катта бўлса, ушбу кўрсаткич ҳам шунча юқори бўлади.

⁶ Ўзбекистон Республикаси Президентлигига кўрсатилган номзод Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг сайловолди дастури.

Маълумки, мамлакатимизда болалар сони йилдан-йилга ўсиб бормоқда. Шу туфайли мамлакатимиз аҳолисининг сонининг 60 фоизи ёшлар ҳисобланади. Бундай ҳолатни инобатга олиб, келажакда бир қанча янги мактаблар қуриш билан бирга хусусий мактабларни қўпайтириш ҳам кўзда тутилган. Шу билан бирга, таълим сифатини ошириш ҳам назарда тутилган. Ушбу вазифаларни тизимли тарзда бажариш учун Президентимизнинг маърузасида “Мактабларни ривожлантириш давлат дастури”ни ишлаб чиқиш вазифаси ҳам қайд этилди. Шу асосда “келгуси беш йилда қўшимча 1,2 миллион ўқувчи ўрни яратиш учун мактаблар реконструкция қилинади ва янгидан барпо этилади”⁷.

Шуни алоҳида қайд этиш жоизки, “халқаро тажрибада илмий салоҳият 70 фоиздан кам бўлса, бундай университет нуфузли ҳисобланмайди. Юртимизда бу кўрсаткич жуда паст. Мисол учун, 24 та олий ўқув юртининг илмий салоҳияти 25 фоизга ҳам бормади, 19 тасида бирорта профессор ва фан доктори йўқ. Сўнгги 30 йилда атиги 208 нафар профессор-ўқитувчи хорижда илмий даража олган”⁸. Ушбу кўрсаткичларни муттасил ошириб бориш лозим бўлмоқда. Акс ҳолда таълимнинг натижадорлигига эришиш мушкул бўлади.

Инсон капиталининг асосий шартларидан бири, Жаҳон банкининг мезонларига кўра бугунги кунда **таълим натижалари (билим даражаси)** билан ўлчанади. Ўқувчи ва талабаларнинг билим даражаси бугунги кунда нафақат назарий балки, амалий йўналишларини ҳам ўқув муассасасининг ўзидаёқ тўлиқ ўзлаштирган бўлиши лозим. Улар олий ўқув юрти дипломи билан бевосита ишлашга қодир кадрлар бўлиши керак. Эндиликда таълимни комплекс ривожлантириш масаласи қўйилди. Бунга эришиш учун ёндошувлар ҳам комплекс бўлишлигини тақозо қилмоқда. Бу дегани жойлардаги раҳбарлар, маҳаллий Кенгаш вакилларининг ҳам таълимга нисбатан эътибори ва масъулиятини ошириш масаласи қўйилди. Энди ушбу идоралар вакиллари мактабни текшириш билан эмас, балки бевосита ўзларининг ҳудудларидаги мактабларга кўмак бериш билан, таълим жараёнини янада жонлантириш учун тегишли шароитларни яратишга кўмаклашиш билан шуғулланади.

Ўқитиш ва унинг натижадорлиги энди, ўқувчиларни ёдлатиш тизимидан уларни мантиқий фикрлайдиган даражага кўтариш масаласи турибди. Бу таълимнинг барча босқичларига жорий қилинмоқда. Эндиги педагогларнинг иш услуби, уларнинг дарс бериш технологияси ҳам шунга мос равишда ўзгариши керак. Бунга эришиш учун таълим ташкилотларининг барча босқичларида ўқув юкламалари ва дарслар сонини

⁷ Ўзбекистон Республикаси Президентлигига кўрсатилган номзод Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг сайловолди дастури.

⁸ Президент Шавкат Мирзиёев раислигида 2021 йил 16-июн куни олий таълим тизимидаги устувор вазифаларга бағишланган видеоселектор йиғилиши бўлиб ўтди.// Ҳукумат партали 16 Июнь 20211457

қайтадан кўриб чиқишни тақозо қилмоқда. Бугунги ҳар бир ўтилган дарс эртанги кунда ўқувчи ва талабалар ҳаёти ва фаолиятида асқатадиган бўлишлари керак. Бунинг учун таълим соҳасига ёндошув ҳам янгича бўлиш лозимлигини тақозо қилади. Чунки ҳозирги пайтда ёшларни таълимнинг барча босқичларида қамрабини кенгайтириш борасида анча ишлар амалга оширилди. Буларнинг ҳаммаси масаланинг ўнгланиши билан боғлиқ биринчи босқич, яъни миқдорини кўпайтириш билан боғлиқ жараёнлардир. Бироқ таълим сифатини ошириш борасидаги саъй-ҳаракатларимиз ҳали ўз натижасини берганича йўқ. Тегишли муваффақиятларга эришишимиз учун миқдор ва сифат ўзгариши бир-бирига мос бўлишлигини таъминлаш лозимдир.

Агар биз юқоридаги ҳолатларга эришсак, Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи таълим билан боғлиқ кўрсаткичлар тизимини яхшилашга ва мос равишда ўқувчи ва талабаларнинг билим даражасининг оширилишига эришамиз. Шу тариқа мамлакатимизда инсон капитали бўйича рейтингимиз ошади ва халқаро майдонда ҳам ўзимизнинг муносиб ўрнимизга эга бўламиз.

Жаҳон банкининг мезонларига кўра **сифатли таълим олиш давомийлиги** инсон капиталининг асосий шартларидан бири сифатида белгиланган. Келажакда олий таълимга қамров даражасини 50 фоизга етказиш кўзда тутилган. Шу билан бирга, асосий эътибор таълим сифатини таълимнинг барча босқичларида ошириб боришга ҳам катта эътибор қаратилмоқда. 2026 йилга қадар камида 10 та олий ўқув юртларимиз нуфузли халқаро рейтингларга эришиши учун барча чора-тадбирларни кўрмоқдалар. Барча таълим тизимида, хусусан олий таълимда ҳам сифат ва рақобат муҳитини кучайтирмасдан туриб, юқори даражадаги таълим сифатига эриши қийин. Бунинг учун давлат олий ўқув юртлари билан бирга хусусий, давлат шерикчилигидаги олий ўқув юртларини ҳам кўпайтиришни тақозо қилади. Бунга эришиш мақсадида 2026 йилгача хусусий олийгоҳлар сони камида 50 тага етказилиши кўзда тутилган.

Юқоридаги ҳолат мамлакатимиз таълим ташкилотлари ўртасида кучли рақобатни юзага келтиради. Бундай муҳит албатта таълим сифатининг оширилишига муҳим омиллардан бири бўлиб ҳисобланади. Таълим жараёнини тубдан ўзгартириш учун уни амалга оширадиган педагоглар ҳам тайёр бўлиши керак. Шу туфайли, масалани илғор педагогларни тайёрлаш билан шуғулланишдан бошлаш лозим бўлади. Бу албатта кечиктириб бўлмайдиган тадбирлардандир.

Биздаги мавжуд таълим тизимидаги яна бир нуқсон, талаба ва ўқувчиларни диплом олишга қаратилган ўқитиш билан шуғулланиб қолганлигида, деб баҳолаш мумкин. Шунингдек, ёш мутахассисларни қайсидир корхонада тадбиркорга ёки давлат идораларида ёлланиб ишлашга қаратилганлиги билан изоҳлаш мумкин. Улар у ёки бу соҳада мутахассис

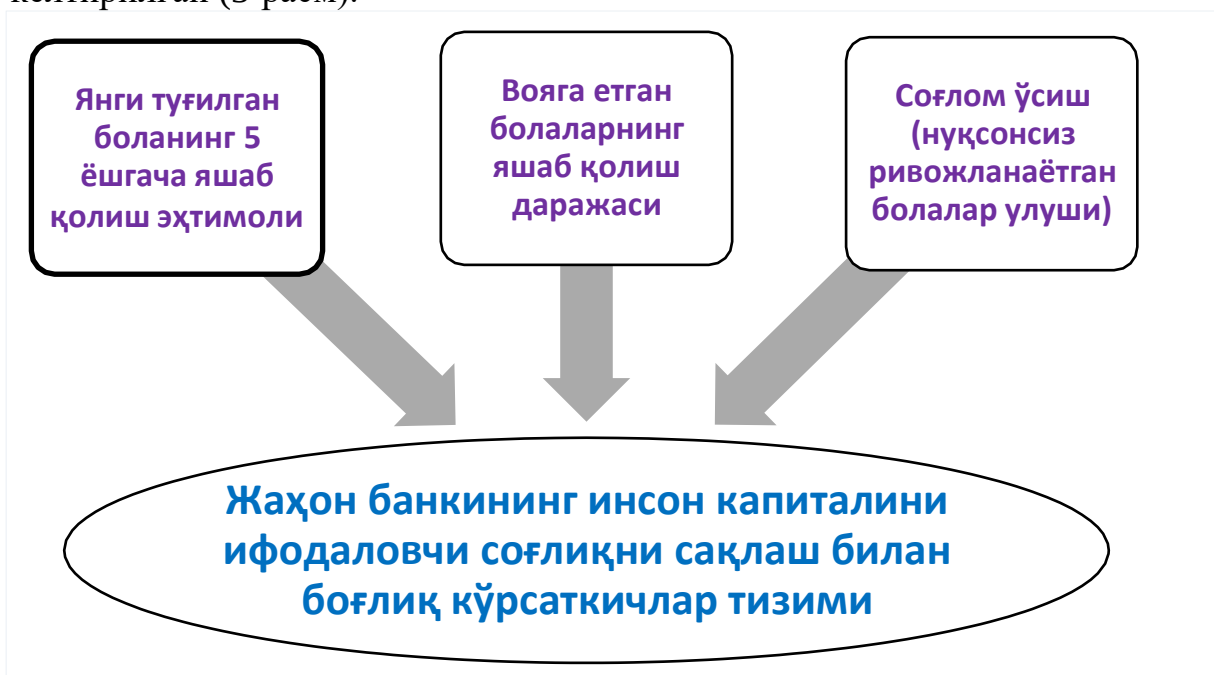
бўлиб шаклланади. Лекин олий маълумотли мутахассислар ўзларини ўзлари иш билан таъминлаб, янги иш ўринларини очиб, янгидан иш бошлашга қаратилган мустақил фаолият билан шуғулланишга ўргатилмайди. Шу туфайли дипломли мутахассисларимиз иш жойининг бўшабини ёки кимнингдир янги иш ўринларини очишини кутиб яшамокда. Бу жараён чўзилиб кетган ҳудудларда олий маълумотли мутахассислар хорижга оддий ёлланиб ишлашга кетиб қолаётганлиги ҳам сир эмас.

Буларга барҳам бериш учун мамлакатимизда жуда хайрли ишлар бошланди. Энди мактаб ўқувчиларини ҳам касбга қизиқишларини аниқлаш ва уларнинг ҳар бирини босқичма-босқич ўзи қизиққан касбга йўналтириш тадбирлари жорий қилинмоқда. Энди таълимнинг сифатига шу ҳудудда жойлашган корхоналар ҳам масъул. Улар талаба ва ўқувчиларнинг бевосита корхонада амалиёт ўтишига кўмаклашади. Мактаблар ва бошқа таълим ташкилотлари билан узвий алоқада фаолият кўрсатишга саноат, қишлоқ хўжалиги, хизмат кўрсатиш ва бошқа соҳа субъектлари мажбур бўлмоқда. Шунингдек, таълим ташкилотлари жойлашга ҳудудларда фаолият кўрсатаётган ижодкорлар, шоир ва ёзувчиларни ҳам мактабларга ва бошқа таълим муассасаларига бириктирилиб, мактабни ҳақиқий маънавий ва маърифат масканига айлантириш масаласи ҳам аста-секинлик билан жорий қилинмоқда.

Биз Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи кўрсаткичлар тизими бўйича рейтингида иштирок этар эканмиз, демак ўзимизда ҳам уни ҳар бир таълим ташкилотида ташкил қилиш ва таълим сифатини шу кўрсаткичлар билан баҳолаш тизимини ҳам ишлаб чиқиш мақсадга мувофиқдир. Шу йўл билан ҳар бир таълим муассасасининг ва унда фаолият кўрсатаётган педагог кадрларнинг рейтинги аниқланади ва бу натижа, пировардида Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи кўрсаткичлар тизимида ҳам ўз ифодасини топади. Шу тариқа ушбу кўрсаткичлар бўйича рейтингдаги ўрнимизнинг жаҳон миқёсида яхшиланиб бориши табиий. Ушбу рейтингнинг яна бир ижобий жиҳати шундаки, энди педагогларнинг тоифаларини аниқлашда аниқ манзилли кўрсаткичлар тизими шаклланади. Бу ўз навбатида ҳар бир ўқитувчининг тоифасини ошириш учун нималарга эътиборни қаратиши аниқ бўлади.

Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи кўрсаткичлар тизимига соғлиқни сақлаш билан боғлиқ кўрсаткичлар ҳам киради. Бу ўта нозик масала. Чунки биргина янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимолини оладиган бўлсак, ушбу кўрсаткич бир қанча омилларни ўз ичига олади. Биринчи галда она соғлом бўлиши керак. Бунинг учун оилада тегишли фаровонлик, маънавий муҳит яратилган бўлиши лозим. Буларни таъминлаш учун мамлакатнинг нафақат тиббиёт соҳаси, балки бутун иқтисодий-ижтимоий ҳаёти ривожланган бўлиши лозим. Худди шундай ҳолат мазкур гуруҳга киритилган иккинчи кўрсаткич бўлган вояга етган

болаларнинг яшаб қолиш даражасида ҳам намоён бўлади. Пировардида болаларнинг соғлом ўсишини таъминлаш ҳам бевосита ушбу кўрсаткичларга боғлиқ. Булар ўз-ўзидан содир бўлмайди. Шу туфайли инсон капиталини такомиллаштириш учун қилиниши керак бўлган ишлар кўплигини кўриш мумкин. Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи соғлиқни сақлаш билан боғлиқ кўрсаткичлар тизими қуйидаги расмда келтирилган (3-расм).

3-расм. Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи соғлиқни сақлаш билан боғлиқ кўрсаткичлар тизими

Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи соғлиқни сақлаш билан боғлиқ кўрсаткичлар тизимининг биринчиси сифатида **янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимоли** олинган. Ҳақиқатда бу ёшгача боланинг сақлаб қолиниши шунчаки хоҳиш билан бўлмайди, балки жуда кўп омилларга боғлиқ. Бола соғлом бўлиши учун она соғлом бўлиши керак, она соғлом бўлиши учун жамоят соғлом бўлиши керак. Жамиятнинг соғлом бўлиши учун халқ фаровон, тинч ва хотиржам бўлишлиги лозим. Буларнинг ҳаммасини амалга ошириш учун нималар қилиш лозимлигини тасаввур қилиш қийин эмас. Булардан ҳам кўриниб турибдики, инсон капитали шакллантириш унчалик осон амалга ошириладиган иш эмас экан.

Жаҳон банкининг Европа ва Марказий Осиё минтақаси бўйича вице-президенти Анна Бьерденинг Ўзбекистон иқтисодий форумида иштирок этиш учун Тошкентга ташрифи чоғида Ўзбекистонда сўнгги беш йил мобайнида ўтказилган ислохотлар натижаси ва 2030 йилгача камбағалликни икки бараварга қисқартириш, шунингдек, аҳоли даромади ўртачадан юқори бўлган давлатлар қаторига кириш вазифасини амалга ошириш борасида ҳал

қилиш талаб этиладиган муҳим вазифаларни амалга оширилаётганлигини қайд этди. Бунда таъкидланишича “сўнгги беш йил мобайнида мисли қўрилмаган иқтисодий ва ижтимоий ўзгаришларни бошдан кечирган Ўзбекистон учун ҳал қилувчи пайт яқинлашмоқда”⁹, деб таъкидлаган эди. Камбағалликнинг қисқариши натижасида аҳолининг фаровонлиги таъминланади. Бу эса ўз навбатида янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимолини оширади.

Мамлакат иқтисодиётининг ривожланиши, аҳоли фаровонлигининг ошиб бориши албатта, тиббиёт соҳасининг ҳам ривожланишига муҳим омиллардан ҳисобланади. Анна Бьерде ўз маърузасида 2030 йилгача Ўзбекистон ижтимоий-иқтисодий ривожланиш борасидаги қатор мақсадларига эришиши учун тўрт муҳим инструментга тўхталишни лозим, деб топди. Бу вазифаларнинг учинчиси бевосита инсон ресурсига сармояларни кўпайтиришга қаратилди. Хусусан, “Олий таълим олиш имконияти кескин ўсди, шу билан бирга, малака ошириш ва касбий-техник таълимга давлат инвестициялари сезиларли оширилди. Бу ишларни келгусида ҳам кенгайтириб бориш, бунда ҳаракатлантирувчи кучи хусусий сектор бўлган янги иқтисодиёт эҳтиёжларига таълим тизимини мослаштириш зарур. Соғлиқни сақлаш ва таълим хизматларига инвестицияларнинг оширилиши, шунингдек, гендер тенгсизлик ва ёшлар ўртасида ишсизлик даражасининг ошишига олиб келувчи чекловчи сиёсатдан воз кечиш Ўзбекистон инсон капиталига янада ижобий таъсир кўрсатади”¹⁰, деб таъкидлади.

Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи соғлиқни сақлаш билан боғлиқ кўрсаткичлар тизимидаги иккинчи йўналиш **вояга етган болаларнинг яшаб қолиш даражасида** ўз ифодасини топмоқда. Вояга етган болаларнинг яшаб қолиши ҳам жуда кўплаб омилларга боғлиқ. Чунки, инсон капитали узок муддат шаклланади ва кейинчалик, бевосита ўзининг иш фаолиятини бошлаганидан кейин самара бера бошлайди. Шунгача унга инвестиция қўйиб бориш керак.

Бутун дунёда инсон капиталига узлуксиз инвестицияларни киритиб бориш лозим. Ҳар бир ўқувчи жисмоний соғлом бўлиш билан бирга замон талабига жавоб берадиган етук мутахассислар бўлиши лозим. Ҳар бир бола 18 ёшга кирганда соғлом ва билимли бўлиши инсон капиталининг сифатлилигини белгилайди. Бу ёшда ҳар қандай киши ўзи мустақил яшаб кетадиган салоҳиятга эга бўлиши керак. Шу туфайли ушбу ёшдаги кишилар ҳақиқий инсон капитали даражасини белгилашини инобатга олиб инсон капитали индексини ҳам шунга мослаштирган ҳолда аниқлаш усуллари

⁹ Ўзбекистон кўпроқ сифатли иш ўринлари яратиб камбағалликни икки баравар қисқартириши мумкин – Жаҳон банки.// <http://marifat.uz/marifat/ruknlar/rasmiy/>

¹⁰ Ўзбекистон кўпроқ сифатли иш ўринлари яратиб камбағалликни икки баравар қисқартириши мумкин – Жаҳон банки.// <http://marifat.uz/marifat/ruknlar/rasmiy/>

ҳам қўллайди. Бу ёшда жуда кўп мамлакатларда турли кўрсаткичлар мавжуд. Жумладан, “Сингапурда ўқувчиларнинг 98 фоизи, Жанубий Африкада 26 фоизи ўрта мактабда халқаро базавий даражага эришади. Бошқача айтганда, Сингапурда ўрта мактаб ўқувчиларининг деярли барчаси дунёнинг исталган жойида ишлаш учун етарли малакага эга. Жанубий африкалик ёшларнинг қарийб тўртдан уч қисми саводсиз. Бу инсон салоҳиятини йўқотиш”¹¹дан бошқа нарса эмас.

Бизда меҳнатга қобилиятли 18 ёшга кирган аҳолининг неча фоизи мамлакатимизнинг иқтисодий ва ижтимоий тармоқларида бемалол ишлаб кета олади. Буни аниқлаш албатта муаммо. Биринчидан, шу ёшдаги кишиларнинг неча фоизи соғлом. Фараз қиламиз юз фоизи ҳам соғлом бўлган тақдирда ҳам, малака етишмаслик ҳам мазкур масаланинг ўз вақтида сифатли ечимини топишга қийналади. Аммо неча фоизи бевосита ишлаб чиқариш ва ижтимоий ҳаётда ўз ўрнини топиб кетиши мумкин. Бу албатта муҳим ва ҳал қилишни талаб қиладиган масалалар сирасига киради.

Соғлом ўсиш (нуқсонсиз ривожланаётган болалар улуши) ҳам Жаҳон банкининг инсон капиталини ифодаловчи соғлиқни сақлаш билан боғлиқ кўрсаткичлар тизимида киради. Болаларнинг дунёга келиши битта масала бўлса, уларнинг соғлом, нуқсонсиз ва тегишли малакага лаёқатли бўлиб ривожланиши унданда муҳим масалалардан биридир.

Қайд этиш жоизки, инсон капитали индекси вақти-вақти билан Жаҳон банкида фаолият олиб борадиган алоҳида гуруҳнинг йиллик йиғилишида тақдим этилади ва кўриб чиқилади. Бунда бугун дунёга келган боланинг 18 ёшга етганда саломатлик ҳолати қандай бўлиши мумкинлиги, шунингдек, таълимнинг сифати, унинг замонавий талабларга жавоб бериши, назария билан амалий кўникманинг уйғунлигининг таъминланганлиги каби кўрсаткичлар ўз ифодасини топади. Бизда ҳам Сингапурдаги каби 18 га тўлган мактабни битирган ўқувчиларнинг 98 фоизи бемалол ҳар қандай ишни бажарадиган даражага етса инсон капиталининг сифатлилик даражасининг ошганлигини таъминлаган бўламиз. Шундагина бу борада етарли муваффақиятларга эришдик, деб баралла айтишимиз мумкин.

Дунё олимлари инсон капиталини ривожлантиришнинг афзалликлари нималарга олиб келиши ҳақида етарли маълумотларга эга. Бироқ бу тегишли давлатларнинг шу йўналишдаги ҳаракатларини жадаллаштиришга ишончли даъват бўла олмаслигини ҳаётнинг ўзи кўрсатиб турибди. Шу туфайли бу ишлар билан ҳам алоҳида шуғулланиш, тегишли инвестицияларни киритиш каби ишларни қамраб олади.

Хулоса ва таклифлар. Хулоса қилиб айтганда, инсон капиталини баҳолаш ва ривожлантириш масалалари бўйича ҳали мамлакатимизда анча муаммолар мавжуд. Уларнинг ечимлари устида қизғин ишлар олиб

¹¹ Инсон капиталини ривожлантиришдаги узилишлар.// <https://daryo.uz/k/2018/07/12/inson-kapitalini-rivojlantirishdagi-uzilishlar/> 13:00, 12.07.2018 15795.

борилмоқда. Бироқ бу тадбирлар қисқа даврда амалга ошадиган эмас. Бунга анча вақт ва маблағ керак. Бугунги кунда маблағлар етарли даражада сарфланмоқда. Бироқ, унинг самарасига қисқа муддатда эришиш имконияти йўқ. Буларни инобатга олиб бир қанча муаммоларни ҳал қилишни тавсия қиламиз.

Биринчидан, инсон капиталининг назарий масалаларини чуқур тадқиқ қилиш, унинг иқтисодий категория сифатида мазмунини назарий жиҳатдан тўлиқ очиб бериш, ушбу категориянинг қай даражада эканлигини баҳолаш, бунда мамлакатимиз хусусиятларидан келиб чиққан ҳолда қандай кўрсаткичлардан фойдаланиш ва уни ривожлантиришдаги муаммоларни аниқлаш масалалари бўйича аниқ таклифлар тегишли тарзда ишлаб чиқилган бўлишлиги лозим.

Иккинчидан, таълимнинг давомийлиги, таълим натижалари (билим даражаси), сифатли таълим олиш давомийлиги билан боғлиқ масалалар бўйича ҳали анча муаммолар мавжуд. Буни ҳал қилиш учун ўқув ташкилотлари моддий-техника базасини замонавий талабларга жавоб берадиган даражага етказиш, педагог кадрларни ҳам бугунги талаб даражасига мослаштирган ҳолда тайёрлаш, малакасини ошириш ва қайта тайёрлаш масалаларини йўлга қўйиш ва болаларимизни диплом учун эмас, ҳақиқий билим олиши учун ўқишини таъминлаш чораларини кўриш лозим бўлади.

Учинчидан, мамлакатимизда соғлиқни сақлаш тизимида ҳам бир қанча ислохотларни амалга ошириш натижасида янги туғилган боланинг 5 ёшгача яшаб қолиш эҳтимолини ошириш, вояга етган болаларнинг яшаб қолиш даражасини кўтариш, соғлом ўсиш (нуқсонсиз ривожланаётган болалар улуши)нинг ҳам давомийлигини таъминлаган ҳолда вояга етган болаларнинг соғлом ва билимдон бўлиб тайёрланишига эришиш мақсадга мувофиқдир.

Тўртинчидан, мамлакатимизда малакали кадрларни тайёрлаш ва рақобатбардошлигини таъминлаш учун дуал-таълим тамойилини жорий қилиш мақсадга мувофиқ. Чунки, ушбу таълим тизимининг афзалликлари мактабдан то докторантурагача бўлган босқични тўлиқ қамраб олади ва таълим занжири “мактаб – коллеж – техникум – олий ўқув юрти” тизими шаклланади. Муҳими амалиётнинг талабидан келиб чиқиб, таълимнинг барча бўғинида малакали кадрларни тайёрлаш йўлга қўйилади. Муҳим жиҳат, бу тизимда олий ўқув юрти амалиёт эҳтиёжига мослаштирилган ҳолда амалга оширади. Энди талаба-ўқувчилар нафақат назарий фанларни, балки назарий фанлар билан бирга амалиётни ҳам бирга қўшиб чуқур ўрганиб боради. Бунда уч ойлик ўқиш ва уч ойлик иш тамойилига амал қилинади. Ушбу тизим мутахассисларнинг етуклигини таъминлаб, сифатли инсон капиталининг шаклланиши учун асос бўлади.

Агар бизнинг тавсияларимиз амалга ошадиган бўлса, мамлакатимизда

инсон капиталининг сони ва сифати сўзсиз яхшиланиб боради. Ушбу жараённинг бардавомлиги таъминланса мамлакатимиз иқтисодий-ижтимоий ҳаётида сифат ўзгаришлари рўй беради. “Янги Ўзбекистон”га ва учинчи ренесанс талабларига мос ҳолдаги ёшлар тарбияланади. Бу ўз навбатида мамлакатимизнинг жаҳон интеграциясидаги рақобатбардошлигини тўлиқ таъминлаб боради.

Фойдаланилган адабиётлар рўйхати:

1. Ташкенбаев У.Н. Ўзбекистонда шахс ўз салоҳиятининг неча фоизидан фойдалана олиши ҳисоблаб чиқилди. // FacebookTwitterTelegram 21:53 / 18.10.2020 13199., <https://kun.uz/news/2020/10/18/ozbekistonda-shaxs-oz-salohiyatining-necha-foizidan-foydalana-olishi-hisoblab-chiqildi>.
2. Абдурахманова Г.Қ., Рустамов Д.Ж. “Инсон капиталини рақамли иқтисодиёт асосида ривожлантириш йўналишлари”. Монография. – Beau Bassin: “GlobeEdit” Publisher, 2020. – 127 б.,
3. Муҳаммаджон ҚУРОНОВ, Инсон капитали мактабда яратилади. // <http://marifat.uz/marifat/ruknlar/rasmiy/1486.htm>.,
4. Усмонов Б.Ш., Қодиров М.Қ., Элтазаров Ж.Д. Инсон капиталининг шаклланишида таълим ва илм-фаннинг роли (илмий-оммабоп рисола). – Самарқанд: СамДУ, 2015. -83 Б.,
5. Жониев Ф. Инсон капитали ва миллий қадриятлар. <https://zamin.uz/hayot-tarzi/11291-inson-kapitali-va-milliy-adriyatlar.html>.,
6. Амиркулов Ш.О.Инсон капитали: шаклланиши ва ривожланиши. Инновацион технологиялар/Innovative technologies. – 2020 йил 2-сон. – 87-92 бетлар.
7. Инсон капитали: моҳияти ва уни ўрганишга ёндашувлар. Иқтисод ва Молия / Экономика и Финансы № 10, 2011 Журнал. – 53-57 бетлар.
8. Пардаев М.Қ., Бабаназарова С.А., Кўзиев З.Б., Очилова Ҳ.Н. Таълим хизматлари ва уларнинг самарадорлигини ошириш масалалари. Монография. – Т.: Инновацион ривожланиш нашриёт-матбаа уйи, - 2020. – 260 бет.
9. Ўзбекистон Республикаси Президентининг 2021 йил 28 январда қабул қилинган “Интеллектуал мулк объектларини муҳофаза қилиш тизимини такомиллаштириш чора-тадбирлари тўғрисида” қарори.
10. Президент Шавкат Мирзиёев раислигида 2021 йил 16-июн куни олий таълим тизимидаги устувор вазифаларга бағишланган видеоселектор йиғилиши бўлиб ўтди.// Ҳукумат партали 16 Июнь 20211457.
11. Иброҳимов И. Дуал таълим тизими.—“Халқ сўзи” газетаси. 229-сон. 2020 йил 30 октябрь – 1-2 бетлар.
12. Ўзбекистон Республикаси Президентлигига кўрсатилган номзод Шавкат Миромонович Мирзиёевнинг сайловолди дастури.

14. Ўзбекистон кўпроқ сифатли иш ўринлари яратиб камбағалликни икки баравар қисқартириши мумкин – Жаҳон банки.// <https://daryo.uz/>.

15. Инсон капиталини ривожлантиришдаги узилишлар.// <https://daryo.uz/k/2018/07/12/inson-kapitalini-rivojlantirishdagi-uzilishlar/> 13:00, 12.07.2018 15795.

КАМБАҒАЛЛИКНИ КАМАЙТИРИШ ЧОРА-ТАДБИРЛАРИ

Бобаназарова Жамила Холмуродовна - Жиззах политехника институти
“Иқтисодиёт ва менежмент” кафедраси профессори, и.ф.д.

Аннотация. Мақолада камбағаллик тушунчаси, уни аниқлаш мезонлари, камбағалликнинг жамият ва иқтисодиётда бир қатор салбий жараёнларни бартараф этиш бўйича таклифлар илгари сурилган. Хорижий тажрибаларни инобатга олган ҳолда, камбағаллик даражасини аниқлаш мезонлари ва баҳолаш услубиятини, ижтимоий таъминотнинг минимал стандартлари ва меъёрий асосларини ишлаб чиқиш бўйича таклифлар илгари сурилган.

Калит сўзлар. камбағаллик, турмуш даражаси, норасмий иш билан бандлик, янги иш ўринлари, стратегия, “Темир дафтар”, камбағалликни қисқартириш.

Аннотация. В статье выдвинуто понятие бедности, критерии ее определения, предложения по устранению ряда негативных процессов бедности в обществе и экономике. С учетом зарубежного опыта внесены предложения по разработке критериев и методов оценки для определения уровня бедности, минимальных стандартов и нормативных основ социального обеспечения.

Ключевые слова. бедность, уровень жизни, неформальная занятость, новые рабочие места, стратегия, «Железная книга», сокращение бедности.

Abstract. The article puts forward the concept of poverty, criteria for its definition, proposals for eliminating a number of negative processes of poverty in society and the economy. Taking into account foreign experience, proposals have been made to develop criteria and assessment methods for determining the level of poverty, minimum standards and normative foundations for social security.

Keywords. poverty, standard of living, informal employment, new jobs, strategy, “Iron Book”, poverty reduction.

КИРИШ

Ўзбекистон Республикасининг ижтимоий – иқтисодий ривожланишида камбағаллик даражаси аҳолининг турмуш тарзида ифодаланиб, ижтимоий масала сифатида деярли барча иқтисодий тизимларда намоён бўлади. Камбағаллик мамлакат иқтисодий

МУНДАРИЖА:

1. Инсон капиталини баҳолаш ва ривожлантириш муаммолари
Мамаюнус Қаршибаевич Пардаев Ҳилола Нематовна Очилова Меҳрангиз Олимовна Мамаюнусова
2-16
2. Камбағалликни камайитириш чора-тадбирлари
Бобаназарова Жамила Холмуродовна
16-21
3. Феномен проблематики отмыwania денежных средств, полученных преступным путем в российской экономике и методов регулирования
Зенченко Светлана Вячеславовна Воронин Иван Анатольевич
21-31
4. Оценка синергетического эффекта в туризме
Усманова Дилафруз Каршиевна
31-42
5. Наука и религия – единство противоположностей
Мухаммедов Мурод Мухамадиевич Мухаммедова Зарина Муродовна Муродов Шавкатжон Фарходович
42-50
6. Improving the management mechanism of service enterprises
Arabov Nurali Uralovich Ismailov Baxit Abdireymovich Akhmedov Jamol Akhmedovich
50-64
7. Ўзбекистон республикасида жисмоний тарбия ва спорт хизматларини ривожлантириш йўналишлари
Н.Қ.Мамадиёров
64-72
8. Kambag'allik muammosi va uning darajasini baholash
Nasimov Ikrom Xusanovich
72-78
9. Факторы развития инновационной деятельности в Узбекистане
Камилова Наргиза Абдукахоровна
79-84
10. The development of agriculture in the works of Amir Temur for economic reasons

Halikova Lola Nazarovna
84-88
11. Давлат бюджети -ижтимоий-иқтисодий ривожланишнинг муҳим омили
У.Худайбердиев
89-93
12. Жаҳон иқтисодиётини глобаллашуви ва байналминаллашувининг босқичлари
А.Х.Джумаев
93-106